

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ผลการสอนศิลปะโดยใช้กระบวนการสังเกตที่มีต่อการรับรู้เชิงสุนทรีย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาผลการสอนศิลปะโดยใช้กระบวนการสังเกตผลงานศิลปะที่มีต่อการรับรู้เชิงสุนทรีย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

สมมติฐานการวิจัย

นักเรียนที่เรียนศิลปะโดยใช้กระบวนการสังเกตจะมีการรับรู้เชิงสุนทรีย์สูงขึ้นกว่าก่อนการเรียนศิลปะโดยใช้กระบวนการสังเกต

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. ผลงานศิลปะแขนงต่างๆ ที่ใช้เป็นสื่อการสอนศิลปะที่เป็นศิลปะแท้ (serious art) และศิลปะทั่วไป (popular art) มีมาตรฐาน 4 ด้าน

1.1 สื่อที่มีคุณสมบัติด้านส่วนประกอบทางประสาทสัมผัส (sensory properties)

1.2 สื่อที่มีคุณสมบัติด้านโครงสร้าง (formal properties)

1.3 สื่อที่มีคุณสมบัติด้านเทคนิค (technical properties)

1.4 สื่อที่มีคุณสมบัติด้านความรู้สึก (expressive properties)

2. แผนการสอนศิลปะโดยกระบวนการสังเกตจำนวน 8 แผน เพื่อสอน 8 คาบเรียน คาบเรียนละ 50 นาที โดยศึกษาทฤษฎีสุนทรีย์ศึกษาของ แฮร์ โบริตี ศึกษาตัวแบบหลักสูตรของ แครอล ไฮลเดิน ตัวอย่างแผนการสอนเกี่ยวกับส่วนประกอบทางการเห็น และศิลปวิจารณ์ของ มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นโดย เน้นการสอนที่มีเนื้อหาให้มีความครอบคลุมคุณสมบัติของสื่อการสอน ทั้ง 4 ด้าน อันได้แก่ ด้านส่วนประกอบการรับรู้ ด้านโครงสร้าง ด้านเทคนิค และด้านความรู้สึก ในแต่ละครั้ง มีกิจกรรมการสังเกต สนทนา และศิลปะปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมการรับรู้เชิงสุนทรีย์ อันสอดคล้องกับบุคลิกภาวะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

3. แบบสังเกตพฤติกรรมกรรมการรับรู้รายคาบ เพื่อ สังเกตพฤติกรรมในการทำกิจกรรมการเรียนรู้การสอนด้วยกระบวนการสังเกต การรับรู้เชิงสุนทรีย์ของนักเรียนโดยประเมินจากการสังเกตของผู้ช่วยการสังเกต ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดการทดลอง จำนวน 8 ครั้ง สังเกตตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมจากแผนการสอนในแต่ละครั้ง โดยคิดเป็นค่าความถี่ของจำนวนการตอบสนอง กับการสนทนาในเนื้อหาการรับรู้ต่างๆ ตามความเป็นจริง

4. แบบทดสอบการรับรู้เชิงสุนทรีย์ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยได้แนวคิดจาก

4.1 แบบทดสอบการตัดสินใจทางศิลปะของไมเออร์

(Meier Art Judgement Test)

4.2 แบบทดสอบการตัดสินใจเชิงสุนทรีย์ของไมเออร์

(Meier Aesthetic Perception Test)

4.3 แบบทดสอบความถนัดทางศิลปะของพิตร ทองชั้น

นำแนวคิดที่ได้มาประยุกต์เพื่อสร้างให้เหมาะสมกับระดับวุฒิภาวะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แบบทดสอบนี้มีทั้งหมด 30 ข้อ ใช้เวลาทำ 15 นาที คำถามแต่ละข้อจะมีรูปภาพที่คล้ายคลึงกัน 3 ภาพ ให้นักเรียนพิจารณาดูว่า ภาพใดมีความสวยงาม และเหมาะสมที่สุดในด้าน ส่วนประกอบทางศิลปะ โครงสร้างในศิลปะ และความสวยงามเหมาะสมตามสภาพความเป็นจริงมากที่สุดเพียงภาพเดียว

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการทดลองด้วยตนเอง โดย

1. ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาการสร้าง และสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย ผลงานศิลปะแขนงต่างๆ ที่ใช้เป็นสื่อในการสอน แผนการสอนศิลปะโดยใช้กระบวนการสังเกต จำนวน 8 แผน แบบสังเกตพฤติกรรมกรรมการรับรู้รายคาบ และแบบทดสอบการรับรู้เชิงสุนทรีย์

3. นำเครื่องมือที่สร้าง มาขอคำแนะนำจาก อาจารย์ที่ปรึกษา และให้ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญตรวจ และให้คำแนะนำ จากนั้นนำมาปรับปรุง แก้ไข

4. กำหนดกลุ่มตัวอย่างประชากรเพื่อใช้ในการทดลอง โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคปลาย ปีการศึกษา 2545 จำนวน 36 คน

5. นำเครื่องมือที่สร้างขึ้น มาทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างประชากร จำนวน 100 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ได้เท่ากับ 0.72

6. ทดสอบการรับรู้เชิงสุนทรีย์ก่อนการเรียนรู้ (Pre-test) จำนวน 30 ข้อ ใช้เวลาในการทดสอบ 15 นาที
7. ดำเนินการสอนตามแผนการสอนที่สร้างขึ้น จำนวน 8 แผน โดยผู้วิจัยดำเนินการทดลองสอนด้วยตนเอง
8. ในระหว่างการทดลองสอนในแต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้มีผู้ช่วยในการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้รายคาบ ตามจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรม
9. นำแบบทดสอบการรับรู้เชิงสุนทรีย์ฉบับเดิม ให้กลุ่มตัวอย่างประชากรทำหลังการเรียนการสอน (Post-test)
10. นำแบบทดสอบก่อน และหลังการเรียนการสอนมาคำนวณคะแนน และนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อหาค่าผลต่างด้วยค่าที (t - test)
11. นำแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้รายคาบตามจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรม มาคำนวณค่าความถี่ มาวิเคราะห์เป็นค่าร้อยละ เพื่อเรียงลำดับความสามารถการเรียนรู้ในแต่ละหัวข้อ
12. เสนอผลการวิจัยโดยนำคะแนนที่ได้จากการวิเคราะห์ ข้อ 10 และ 11 มาเสนอในรูปแบบของตาราง และอภิปรายเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ผลการสอนศิลปะโดยใช้กระบวนการสังเกตที่มีต่อการรับรู้เชิงสุนทรีย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถสรุปผลการวิจัย โดยแบ่งเป็น 2 ชั้น คือ

1. ผลคะแนนแบบทดสอบการรับรู้เชิงสุนทรีย์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบทดสอบการรับรู้เชิงสุนทรีย์ ก่อนเรียน และหลังเรียน จากกลุ่มตัวอย่างประชากร 36 คน โดยการทดสอบค่าที (t - test) พบว่ามีความแตกต่างกัน โดยคะแนนผลการทดสอบการรับรู้เชิงสุนทรีย์ จากการเรียนศิลปะโดยใช้กระบวนการสังเกต สูงกว่าคะแนนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

2. ผลการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้รายคาบตามจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรม ตามการจัดลำดับค่าความถี่ และค่าร้อยละ มีดังนี้

2.1 พฤติกรรมการเรียนรู้ เรื่อง เส้น และสี นักเรียนสามารถเห็นถึงรูปแบบของเส้น และสี ที่ศิลปินใช้ถ่ายทอดธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมโดยสามารถแสดงความคิดเห็นถึงสิ่งที่ตนรับรู้ได้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 44.94 รองลงมาคือสามารถเชื่อมโยงลักษณะของเส้นและสีที่เห็นในผล

งานศิลปะ กับสิ่งต่างๆ ที่เห็นในธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้ คิดเป็นร้อยละ 22.47 และระบุถึงลักษณะของเส้น และสีแบบต่างๆที่ตนเห็นในผลงานศิลปะได้น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 21.34

2.2 พฤติกรรมการรับรู้ เรื่อง รูปร่าง และรูปทรง นักเรียนสามารถแสดงความคิดเห็นในการตีความจากผลงานศิลปะความตามการรับรู้ได้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 31.93 รองลงมาคือ สามารถเชื่อมโยงรูปแบบของรูปร่าง และรูปทรงเรขาคณิตกับสิ่งแวดล้อมได้(ทั้งในธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น) คิดเป็นร้อยละ 23.03 และสามารถบอกลักษณะของรูปร่างต่างๆที่ปรากฏในงานศิลปะได้ คิดเป็นร้อยละ 16.23 และสามารถระบุความแตกต่างระหว่างรูปร่างและรูปทรงได้ คิดเป็นร้อยละ 15.70 และสามารถระบุถึงรูปร่างที่ปรากฏในผลงานศิลปะได้น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 13.08

2.3 พฤติกรรมการรับรู้ เรื่อง พื้นผิว และแสงเงา นักเรียนสามารถระบุถึงลักษณะของพื้นผิวแบบต่างๆที่ตน สัมผัสได้มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 26.53 เท่ากับที่ สามารถระบุถึงแหล่งที่มา และช่วงเวลาของแสงในภาพได้คิดเป็นร้อยละ 26.53 รองลงมาคือ สามารถเปรียบเทียบเชื่อมโยงลักษณะของพื้นผิวที่เห็นในผลงานศิลปะ กับที่ตนเองเคยสัมผัสได้ คิดเป็นร้อยละ 19.38 และสามารถระบุถึงลักษณะของพื้นผิวแบบต่างๆที่เห็นในผลงานศิลปะได้ คิดเป็นร้อยละ 17.34 สุดท้ายคือ สามารถบอกระยะลึกตื้นจากแสงเงาที่เห็นในภาพได้ คิดเป็นร้อยละ 10.20

2.4 พฤติกรรมการรับรู้ เรื่องความสมดุล นักเรียนสามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นของความสมดุลในผลงานศิลปะ และสิ่งแวดล้อมได้ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 32.55 เท่ากับสามารถระบุถึงส่วนประกอบที่ทำให้เกิดความสมดุลในผลงานศิลปะได้ คิดเป็นร้อยละ 32.55 รองลงมาคือ สามารถระบุถึงรูปแบบความสมดุลที่ตนเห็นในผลงานศิลปะได้ คิดเป็นร้อยละ 18.60 และ สุดท้ายคือสามารถตัดสินถึงคุณสมบัติของความสมดุลในผลงานศิลปะที่ตนเองรับรู้ได้ คิดเป็นร้อยละ 16.27

2.5 พฤติกรรมการรับรู้ เรื่องจังหวะนักเรียนสามารถระบุถึงลักษณะการจัดจังหวะในผลงานศิลปะได้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 31.37 รองลงมาคือ สามารถระบุถึงส่วนประกอบทางศิลปะที่ก่อให้เกิดจังหวะในผลงานศิลปะได้ คิดเป็นร้อยละ 29.41 และสามารถแสดงความคิดเห็นเชื่อมโยงประสบการณ์ทางด้านจังหวะดนตรีกับจังหวะในผลงานศิลปะได้ คิดเป็นร้อยละ 23.52 สุดท้ายคือ สามารถแสดงความรู้สึกที่เกิดจากจังหวะในผลงานศิลปะตามการรับรู้ได้ คิดเป็นร้อยละ 15.68

2.6 พฤติกรรมการรับรู้ เรื่องจุดเด่นนักเรียนสามารถระบุถึงจุดเด่นที่ในผลงานศิลปะได้ คิดเป็นร้อยละ 33.33 รองลงมาคือ สามารถระบุถึงส่วนประกอบทางศิลปะที่ก่อให้เกิดจุดเด่นในผลงานศิลปะได้ คิดเป็นร้อยละ 28.57 และสามารถแสดงความรู้สึกที่เกิดจากจุดเด่นในผลงาน

ศิลปะตามการรับรู้ได้ คิดเป็นร้อยละ 21.42 สุดท้ายสามารถแสดงความคิดเห็น เชื่อมโยงประสบการณ์ในชีวิตประจำวันกับจุดเด่นในผลงานศิลปะได้ คิดเป็นร้อยละ 16.66

2.7 พฤติกรรมการรับรู้ เรื่องเทคนิค วัสดุ วิธีการ นักเรียนสามารถจำแนกความแตกต่างของผลงานศิลปะตามกลวิธีการสร้างสรรค์ได้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 37.93 รองลงมาคือสามารถระบุถึงส่วนประกอบ และวัสดุในการสร้างงานศิลปะแต่ละชิ้นได้ คิดเป็นร้อยละ 34.48 และสามารถระบุถึงแบบอย่างของผลงานศิลปะอย่างคร่าวๆได้ คิดเป็นร้อยละ 18.96 สุดท้ายสามารถแสดงความรู้สึกที่เกิดจากการสร้างสรรค์งานศิลปะตาม เทคนิค วัสดุ และกลวิธีในผลงานศิลปะตามการรับรู้ได้ คิดเป็นร้อยละ 8.62

2.8 พฤติกรรมการรับรู้ เรื่องความรู้สึกในผลงานศิลปะ นักเรียนสามารถระบุถึงส่วนประกอบทางศิลปะอันเป็นที่มาของความรู้สึก ต่างๆในผลงานศิลปะได้ คิดเป็นร้อยละ 38.16 รองลงมาสามารถบรรยายความรู้สึกในผลงานศิลปะตามการรับรู้ได้ คิดเป็นร้อยละ 34.35 และสามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดประสงค์ในการสร้างผลงานศิลปะตามการรับรู้ หรือจินตนาการได้ คิดเป็นร้อยละ 19.84 สุดท้ายคือ สามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำเร็จในการถ่ายทอดความรู้สึกของศิลปินในงานศิลปะได้ คิดเป็นร้อยละ 7.63

การอภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนศิลปะโดยใช้กระบวนการสังเกต มีการรับรู้เชิงสุนทรีย์หลังการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผลขององค์ประกอบต่างๆซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1.1 ผลจากการสอนศิลปะโดยใช้กระบวนการสังเกต เป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาการรับรู้ให้สูงขึ้นอย่างมีระบบ เนื่องจากการสังเกตเป็นการฝึกใช้ประสาทสัมผัส โดยเฉพาะทางตา ในการรวบรวมข้อมูล เพื่อประมวลเป็นความเข้าใจ แต่เนื่องจากการเรียนศิลปะศึกษาโดยปกติ นักเรียนจะได้เรียนศิลปะปฏิบัติเสียเป็นส่วนใหญ่ โดยไม่ได้ใช้การมอง หรือการสังเกตผลงานศิลปะอย่างพิจารณา ทำให้ช่วงแรกของการทดลอง เด็กยังมีความสามารถในการบอกรายละเอียดของภาพได้ไม่มากนัก เด็กจะมองดูภาพโดยไม่บอกรายละเอียดถึงสิ่งที่มองเห็น จะมองดูอย่างง่ายๆ โดยไม่ได้พิจารณา และเด็กแต่ละคนก็ไม่สามารถให้รายละเอียดได้เท่ากัน บางคนรับรู้รายละเอียดส่วนย่อยได้ดี ส่วนบางคนรับรู้ภาพส่วนรวมได้ดีกว่าส่วนย่อย และจากงานวิจัยของเฟลด์แมน (Feldman,1991) กล่าวถึงการรับรู้ทางสายตาของเด็กจะมีพัฒนาการไม่เท่ากัน จึงอาจเป็นผลให้เด็กมองและแปลความหมายของภาพได้ไม่เท่ากันซึ่งสอดคล้องกับวิรุณตั้งเจริญ (2529) กล่าวถึงการมองเห็นภาพของเด็กว่า แต่ละคนที่มองเห็นสิ่งต่างๆรอบตัว ยังมีข้อแตกต่างกันทางด้าน การเห็นภาพแตกต่างกัน ทางด้านการรับรู้ และแตกต่างกันทางด้านความรู้สึกนึกคิด ทั้งนี้ขึ้น

อยู่กับประสิทธิภาพในการมอง ดังนั้นถ้าเด็กรู้จักการใช้ทักษะในการสังเกตในการมองเห็นภาพได้ดี เด็กก็มองเห็นสิ่งต่างๆรอบตัวได้ดี ทั้งทางด้าน การมองเห็นภาพ ทางด้านการรับรู้ และด้านความรู้ สึกนึกคิดอีกด้วย จากการทดลองที่เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้การสังเกตภาพผลงานศิลปะจากส่วน ประกอบทางศิลปะ ได้แก่ เส้น สี รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว และแสงเงา อันเป็นพื้นฐานในการสร้างผลงาน ศิลปะ และการเห็นง่ายๆ ก่อน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เด็กๆอาจได้พบเห็นอยู่แล้วในชีวิตประจำวัน แต่ มองผ่านไปโดยไม่ได้สังเกต เนื่องจากความเคยชิน ซึ่งมีเทลเลอร์ (Mittler, 1986) กล่าวว่า การสังเกต งานศิลปะเป็นส่วนช่วยส่งเสริมให้เด็กได้มองศิลปะอย่างละเอียด และมีขั้นตอนหรือกระบวนการ เพราะการมองอย่างผิวเผินจะไม่สามารถเข้าถึงศิลปะได้ต่อเมื่อมีการพิจารณาอย่างละเอียด จึง สามารถพบความงามของศิลปะนั้นๆ ผู้วิจัยจึงได้นำส่วนประกอบต่างๆมาจัดลำดับการสอนตาม แผนการสอน ให้เด็กได้มีโอกาสฝึกการรับรู้ทางสายตา โดยการใช้สายตาค้นหา เพื่อเปรียบเทียบ ความแตกต่าง ความคล้ายคลึง ตลอดจนความสัมพันธ์ของสิ่งที่เห็นในผลงานศิลปะเอง และสิ่ง แวดล้อมที่เห็นในชีวิตประจำวัน โดยผู้วิจัยคอยชี้แนะ และกระตุ้นให้นักเรียนรู้จักมอง และสังเกตไป ทั่วทั้งภาพ ทำให้เด็กสามารถสังเกตภาพผลงานศิลปะ และสื่อต่างๆได้ดีขึ้นตามลำดับ และ สามารถบอกรายละเอียดได้มากขึ้นเนื่องจากพยายามใช้สายตาเพื่อการสังเกตดูภาพทั่วทั้งภาพ และสามารถตอบสนองโดยการสนทนาในเนื้อหา ที่รับรู้ได้ในลักษณะของความเข้าใจ จนสามารถ สังเกตผลงานที่ดูยากขึ้นได้ในหัวข้อการรับรู้เรื่อง ความ สมดุล สัดส่วน จังหวะ ระยะเวลา จุดเด่น ภาพและพื้น จนสามารถทำให้คะแนนการรับรู้ทางสุนทรียะเพิ่ม ขึ้นหลังการเรียนการสอน ซึ่งเป็นพัฒนาการการรับรู้ที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.2 ผลจากการสนทนา และแสดงความคิดเห็นจากการสังเกต การเปิดโอกาสให้ เด็กได้สนทนาและแสดงความคิดเห็นจากการสังเกตจะเป็นการแสดงให้เห็นว่า เด็กสามารถรับรู้ ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ อีกทั้งยังแสดงให้เห็นว่าเขาเข้าใจสิ่งต่างๆที่เห็นได้อย่างไร ในการ ทดลอง เด็กจะเชื่อมั่นในตนเองในการแสดงออกทางความคิดเห็นส่วนตัวที่มีต่องานศิลปะได้ น่าจะ เป็นผลจากพัฒนาการ ดังที่ เฮร์เบอร์โฮล์ (Herberholz, 1985) กล่าวว่า เด็กอายุ 8-12 ปี จะมี พัฒนาการเพิ่มมากขึ้นในการที่จะเรียนรู้ และตอบสนองความงามของงานศิลปะ แต่ในการแสดง ความคิดเห็นนั้นยังเป็นการแสดงความคิดเห็นที่ยังขาดข้อมูล ความรู้ทางด้านศิลปะ และเป็นเพียง ความคิดเห็นที่มีพื้นฐานจากความชอบส่วนตัวต่อผลงานนั้นๆ ครูจะต้องเป็นผู้ช่วยแนะนำจุดมุ่ง หมายในการสนทนา ซึ่ง มีเทลเลอร์ (Mittler, 1986) กล่าวว่า การเรียนศิลปะนั้นไม่เพียงแต่เน้นเฉพาะ หลักการ หรือทฤษฎีเชิงองค์ประกอบเท่านั้น แต่ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนแปลความหมาย และวิพากษ์ วิเคราะห์โดยเริ่มจาก การบรรยาย การวิจารณ์โครงสร้าง การแปลความหมาย และการตัดสินคุณค่า ซึ่งมีความละเอียดลึกซึ้งมากกว่าการพูดเพียงแต่ ฉันชอบ หรือฉันไม่ชอบ ซึ่งหลังจากการได้สนทนา ร่วมกันจากการสังเกตผลงานศิลปะแล้วพบว่านักเรียนมีพัฒนาการทางด้านการสนทนา โดย

สามารถบรรยายสิ่งที่เห็นในภาพ วิเคราะห์ เปรียบเทียบกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้ รวมทั้งการตัดสินใจศิลปินสามารถถ่ายทอดอย่างที่ตั้งใจมุ่งหมายไว้ได้หรือไม่

1.3 ผลจากการได้เรียนด้วยผลงานศิลปะแขนงต่างๆที่ใช้เป็นสื่อการสอน การที่นักเรียนได้มีโอกาสมองภาพงานศิลปะ โดยการใช้การพูดสนทนาได้ตอบร่วมกับนักเรียนเกี่ยวกับสิ่งต่างๆที่เขาเห็น ให้นักเรียนได้ฝึกสังเกต พิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับส่วนประกอบทางศิลปะ เช่น เส้น สี รูปร่างรูปทรง พื้นผิว เกี่ยวกับโครงสร้าง รวมทั้งเกี่ยวกับความรู้สึกในผลงานศิลปะ โดยที่วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) กล่าวว่า การที่ได้มองผลงานศิลปะที่หลากหลายจะช่วยส่งเสริมการรับรู้ทางสุนทรียะให้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากศิลปะเป็นเรื่องของจิตใจ และอารมณ์ความรู้สึกที่ละเอียดอ่อน ประณีต ถ้าคนเราเข้าถึงศิลปะแล้วการที่จะรับอะไรก็ง่าย ในการทดลองแต่ละครั้ง เด็กๆมีความสนใจ และกระตือรือร้นที่จะได้ดูภาพงานศิลปะ เด็กสนใจ และถามผู้วิจัยเกี่ยวกับตัวผลงานศิลปะ และศิลปินผู้สร้างงาน ซึ่ง แช็ปแมน (Chapman,1978) ได้กล่าวว่าเด็กประถมศึกษาตอนปลายสนใจอย่างยิ่งกับการมองศิลปะกรรมที่เขาชอบ และการได้มองศิลปิน หรือคนเก่งศิลปะกำลังทำงาน พวกเขาได้รับความเป็นเลิศในฐานะที่เป็นเกณฑ์การตัดสินคุณค่า และในการทดลองพบว่า การสนทนาเกี่ยวกับงานศิลปะมีส่วนช่วยส่งเสริมการรับรู้ทางสายตา และทางคำศัพท์ทางศิลปะ เนื่องจากเด็กๆสามารถพูดถึงวรรณะของสี รอยที่แปร่ง หรืออธิบายเกี่ยวข้องกับคุณสมบัติแบบต่างๆ จุดเด่นที่เกิดขึ้นในภาพ และอารมณ์ที่เกิดขึ้นจากผลงานศิลปะ เช่น สีหม่นๆ ทำให้รู้สึกเศร้า แสงในผลงานทำให้ดูสดใส โดยร่วมกับการแสดงความรู้สึกส่วนตัวที่มีต่อผลงานว่าศิลปินคนนี้วาดเก่งมากเพราะว่าดูมีรายละเอียดสมจริง ดังที่ ดักลาส และสวอท์ซ (Douglas and Schwartz,1969) พบว่า การช่วยให้เด็กสังเกตและพูดเกี่ยวกับผลงานศิลปะนั้น นอกจากช่วยให้เด็กเกิดความสนใจ เกิดความชื่นชมในงานศิลปะ และยังมีส่วนช่วยพัฒนา และปรับปรุงงานศิลปะของเด็ก และพัฒนาภาษาเกี่ยวข้องกับเนื้อหาทางศิลปะ และการรู้จักใช้คำศัพท์ทางศิลปะ

1.4 ผลจากการทำกิจกรรมศิลปะปฏิบัติ การทำกิจกรรมศิลปะปฏิบัติหลังจากที่ได้ทำกิจกรรมการสังเกต และสนทนาเกี่ยวกับผลงานศิลปะ ตามคุณสมบัติด้านต่างๆ การทำกิจกรรมศิลปะปฏิบัติ เป็นการสนับสนุนให้เด็กได้เข้าใจสิ่งที่เรียนไปมากยิ่งขึ้น ทำให้เด็กสามารถจดจำสิ่งที่เรียนไปแล้ว โดยผ่านประสบการณ์ตรง เพราะเด็กจะประมวลความรู้ความเข้าใจทั้งหมดที่เรียนไปเมื่อต้นชั่วโมงมาใช้สร้างสรรค์งานศิลปะ โดยผู้วิจัยจะช่วยกระตุ้นความสนใจ ความใส่ใจในการใส่รายละเอียดต่างๆในผลงานศิลปะตามจุดประสงค์ที่เรียน อย่างเช่น ผู้วิจัยจะถามนักเรียนว่า “นักเรียนจำได้ไหมว่าศิลปินเขาใช้เส้นลักษณะใดในการสร้างผลงานบ้าง เขาใช้รูปร่างที่รูปแบบมาสร้างงาน เราสามารถสร้างสรรค์ผลงานที่ดูหลากหลายอย่างศิลปินเหล่านั้นได้ไหม” และจะให้นักเรียนได้ปรับปรุงผลงานของตนเองให้ดีขึ้น และตรงตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้สอดคล้องกับ พิระพงษ์ กุลพิศาล (2538) กล่าวว่า ผู้ใหญ่จะต้องคอยกระตุ้นเสริมเติมให้เด็ก เพื่อพัฒนาวุฒิภาวะ

ทางการมองของเขาให้มากยิ่งขึ้นอีก ถ้าสามารถทำได้จะทำให้การแสดงออกทางศิลปะของเขาพัฒนาไปสู่ขั้นสูงต่อไปรวดเร็วกว่าปล่อยให้ไปตามธรรมชาติ เพราะพัฒนาการทางศิลปะของเด็กมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางการรับรู้ของเขา ผลงานศิลปะของเด็กนั้นเป็นผลจากการสามารถในการรับรู้ของเขา โดยที่ สวณศรี ศรีแพงพงษ์(2534) และมะลิฉัตร เอื้ออานันท์(2530) กล่าวว่า ประสบการณ์ทางสุนทรีย์ ต้องเกิดจากความศรัทธาต่องานศิลปะ โดยอาศัยความรู้ ความเข้าใจ เข้ามาผสมผสานระหว่างประสบการณ์การรับรู้และการทำงานศิลปะ คือถ้าเด็ก ๆ รู้และเข้าใจต่อการสร้างงานศิลปะก็จะมีเชื่อมั่นในการแสดงออกมากขึ้น

1.5 ผลคะแนนจากแบบทดสอบการรับรู้เชิงสุนทรีย์ ในบางข้อนั้นจะเห็นได้ว่ามีคะแนนก่อน และหลังการเรียนสูง อาจจะเนื่องมาจากภาพในแบบทดสอบเป็นสิ่งที่เห็นอยู่ในชีวิตประจำวัน และสิ่งแวดล้อม จึงทำให้มีผู้ตอบถูกมาก ซึ่งสอดคล้องกับ ประเสริฐ ศีลรัตนนา (2542) ที่กล่าวเกี่ยวกับการพัฒนาประสบการณ์ทางสุนทรีย์ว่า มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้มากมายจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน และการรับรู้สภาวะธรรมชาติเป็นสื่อให้เกิดศาสตร์ทางความงาม และเกิดแรงบันดาลใจ

1.6 ผลคะแนนจากแบบทดสอบการรับรู้เชิงสุนทรีย์ ในบางข้อนั้นจะเห็นได้ว่ามีคะแนนก่อน และหลังการเรียนต่ำ อาจจะเกิดจากระยะเวลาในการสั่งสมประสบการณ์ เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้มีข้อจำกัดทางเวลา การที่จะฝึกฝนการรับรู้ทางสุนทรีย์นั้นต้องอาศัยเวลาในการเรียนรู้ เช่นเดียวกับที่ มะลิฉัตร เอื้ออานันท์(2543) ที่กล่าวว่า ในการศึกษาเรื่องสุนทรีย์ภาพ ความงามสำคัญอยู่ที่ประเด็นการรับรู้ ความเข้าใจ และความซาบซึ้งที่มีต่อตัววัตถุต่างๆ และการแสดงพฤติกรรมด้านสุนทรีย์ภาพ อันเป็นพฤติกรรมด้านจิตพิสัยนี้ เป็นเรื่องยาก และซับซ้อนต้องมีการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง และประเสริฐ ศีลรัตนนา(2542) ยังกล่าวอีกว่ากระบวนการรับรู้ทางความงามนั้น เป็นการรับรู้ทางสุนทรีย์ที่จะต้องมีความเข้าใจในสุนทรีย์วัตถุ และต้องมีพื้นฐานประสบการณ์เดิม หรือต้องได้รับการฝึกฝนมาก่อน เพราะความรู้สึกลงในเชิงสุนทรีย์ะนั้นระเอียดอ่อน และสลับซับซ้อน นอกจากจะต้องให้ความสำคัญโดยการจัดการเรียนการสอนที่เน้นสุนทรีย์ภาพแล้ว ควรมีเวลาในการฝึกฝนการสังเกต วิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างต่อเนื่อง

2. เมื่อพิจารณาระดับความถี่ในการแสดงพฤติกรรมกรรับรู้ทางสุนทรีย์ในด้านต่างๆ ผลของการรับรู้ พอประมวลได้ดังนี้

2.1 พฤติกรรมกรรับรู้ด้านส่วนประกอบทางประสาทสัมผัส เมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น ๆ พบว่า มีความถี่ในการแสดงพฤติกรรมอยู่ในเกณฑ์กลางถึงสูง ซึ่งผลปรากฏดังนี้ น่าจะเนื่องมาจากเป็นส่วนประกอบพื้นฐานทางศิลปะอันได้แก่ เส้น สี รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว และแสงเงา และเป็นส่วนประกอบในงานศิลปะที่มีรูปแบบสามารถเชื่อมโยงกับรูปแบบของสิ่งของในธรรมชาติ

หรือรูปแบบของสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยที่มะลิฉัตร เอื้ออานันท์(2545) กล่าวว่า เด็กโตอายุ 8-10 ปีขึ้นไป มักจะเปรียบเทียบกับรูปแบบของสิ่งของที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่นรูปแบบเชิงสถาปัตยกรรม หรือเชิงมานุษยวิทยา เช่น เปรียบเทียบเส้นหรือรูปร่างที่ตนเห็นคล้ายกับตึก บ้าน ต้นไม้ ดวงจันทร์ ฯลฯ ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ Mussen(1964) พบว่า เด็กเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มต้นจากการรับรู้เรื่อง รูปร่าง รูปทรง และสีก่อน หลังจากนั้นจึงค่อยพัฒนาการรับรู้ที่เป็นรายละเอียดเพิ่มขึ้น ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การที่เด็กมีพฤติกรรมรับรู้ด้านส่วนประกอบทางทัศนมิติระดับความถี่สูง อันเนื่องมาจากเด็กมีพื้นฐานการรับรู้ในเรื่องรูปร่าง รูปทรง และสี ก่อน อันเป็นพื้นฐานในงานศิลปะ

2.2 พฤติกรรมรับรู้ด้านโครงสร้าง เมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น ๆ พบว่า มีความถี่ในการแสดงพฤติกรรมอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ซึ่งผลปรากฏดังนี้ เนื่องจากด้านโครงสร้างในผลงานศิลปะอันได้แก่ ความสมดุล สัดส่วน จังหวะ จุดเด่น จุดด้อย ต่างๆ เหล่านี้ ยังเป็นสิ่งที่ยากในการเข้าใจของเด็กในวัยนี้ เด็กจะสามารถเข้าใจการทับซ้อนกันได้บ้าง การเรียงขนาดจากใหญ่ไปเล็กซึ่งแสดงถึงระยะใกล้-ไกล เข้าใจเรื่องจังหวะในผลงานศิลปะได้บ้างจากการเปรียบเทียบกับการเล่นมือ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2545) ที่พบว่า เด็กในช่วงวัย 9-12 ปีนี้ ยังไม่สามารถเห็น หรือ เข้าใจถึงความแตกต่างในด้านแบบอย่าง(สไตล์) ของผลงานศิลปะของศิลปิน เพราะยังไม่สามารถเข้าใจในเรื่ององค์ประกอบศิลป์ หรือหลักการด้านศิลปะ เช่น จุดเด่น-จุดด้อย ความสมดุล จังหวะลีลา ความเป็นเอกภาพ สิ่งที่เด็กสามารถเห็นหรือ เรื่องราวในผลงานนั้น ดังนั้นจึงเห็นว่า พฤติกรรมรับรู้ด้านโครงสร้าง มีระดับความถี่ต่ำ อันเนื่องมาจากเด็กยังไม่สามารถเข้าใจเรื่ององค์ประกอบศิลป์และหลักการด้านศิลปะได้

2.3 พฤติกรรมรับรู้ด้านเทคนิค เมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น ๆ พบว่ามีความถี่ในการแสดงพฤติกรรมมาอยู่ในเกณฑ์กลาง ซึ่งผลปรากฏดังนี้ น่าจะเนื่องมาจากนักเรียนได้มองเห็นสังเกตผลงานหลายรูปแบบ หลากหลายเทคนิค วัสดุ และ วิธีการ ทำให้นักเรียนคุ้นเคยกับผลงานศิลปะในแบบอย่างต่าง ๆ เพราะผู้วิจัยเลือกงานศิลปะที่แสดงให้เห็นเทคนิควัสดุ และวิธีการสร้างผลงานศิลปะขึ้นต่าง ๆ อย่างชัดเจน เช่น ภาพที่แสดงรอยที่แปรง การปะติดวัสดุ เป็นต้นถึงแม้การวิจัยบางชิ้นจะเสนอว่า เด็กในช่วงวัยนี้ยังไม่สามารถเห็นหรือเข้าใจความแตกต่างในด้านแบบ(สไตล์)ของผลงานศิลปะของศิลปินได้ก็ตามซึ่งแบบอย่างทางศิลปะนี้อาจบ่งบอกได้จากเทคนิควัสดุ และวิธีการได้ แต่เมื่อเด็กได้สังเกตผลงานศิลปะที่มีเทคนิคหลากหลายจากการสร้างด้วยวัสดุ และวิธีการต่าง ๆ ก็จะทำให้เด็กสามารถรับรู้ทางด้านเทคนิคได้ ดังที่ มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2545) กล่าวว่า ผลงานศิลปะจากวิถีทางที่หลากหลายนั้น เป็นขอบข่ายที่เหมาะสมกับเด็กในระดับประถมศึกษาตอนปลาย ในขอบข่ายนี้เด็กน่าจะรับรู้ถึงผลงานศิลปะนานาชาติประเภท ไม่ว่าจะเป็นผลงานประเภทจิตรศิลป์ หรือประยุกตศิลป์ ไม่ว่าจะเป็นผลงานหัตถกรรม ศิลปะพื้นบ้าน ศิลปะประเภทมวลชนนิยม หรือสิ่งของเครื่องใช้รอบ ๆ ตัวเด็กก็ตาม ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าพฤติกรรมการรับรู้

ด้านเทคนิค หากได้ฝึกฝนจากการสังเกตผลงานศิลปะที่หลากหลาย ก็สามารถให้เด็กพัฒนาการรับรู้ด้านนี้ได้

2.4 พฤติกรรมการรับรู้ด้านความรู้สึกในผลงานศิลปะ เมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น ๆ พบว่ามีความถี่ในการแสดงพฤติกรรมอยู่ในเกณฑ์สูง ซึ่งผลปรากฏดังนี้ น่าจะเนื่องมาจากนักเรียนชอบและสนใจต่อส่วนประกอบพื้นฐานที่ก่อให้เกิดความรู้สึกต่าง ๆ เช่นสีหม่น หรือสีสดใส แสงในภาพที่สว่างไสว หรือมืดมัว รวมทั้งเนื้อหารวม ๆ ที่มองเห็น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมัวร์ (Moore,1973)พบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้ความสนใจส่วนต่าง ๆ ทั้งหมดของภาพการแสดงออกทางอารมณ์ของภาพที่ศิลปินสร้างขึ้น ความเป็นมาของภาพซึ่งในการทดลองนักเรียนจะชอบตีความสิ่งที่เห็นในภาพแปลเป็นความรู้สึกที่ได้รับ และมักจะสอบถามความเป็นมาของภาพและตัวศิลปิน ซึ่งตรงกับงานวิจัยของ ดักลาส สวอท์ และเทเลอร์(Douglas Schwartz and Taylor,1981) ที่พบว่าเด็กโตจะให้ความสนใจ และพูดถึงเกี่ยวกับการแสดงออกทางอารมณ์ ความคิด ความรู้สึกภายในภาพ และตามพัฒนาการของเด็กวัยนี้ ตามที่โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld,1957)กล่าวว่า เด็กในช่วงอายุ 11-14ปี เด็กจะตีความหมายของสิ่งต่าง ๆ ด้วยประสบการณ์ของตนเอง เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์ของเขากับสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าพฤติกรรมการรับรู้ด้านความรู้สึกในผลงานศิลปะมีระดับความถี่สูงเนื่องมาจากพัฒนาการของเด็กในวัยนี้ที่สนใจด้านความรู้สึกต่าง ๆ ที่เห็นในงานศิลปะ และแสดงออกเป็นความคิดเห็นส่วนตัวตามการรับรู้ได้

ข้อสังเกตจากการทดลอง

ในการทดลองสอนศิลปะโดยใช้กระบวนการสังเกตที่มีต่อการรับรู้เชิงสุนทรีย์กับกลุ่มตัวอย่างประชากรซึ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นเวลา 8 คาบเรียน ผู้วิจัยพบข้อสังเกตที่น่าสนใจ พอประมวลได้ดังนี้

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความสามารถรับรู้ เรื่องส่วนประกอบทางศิลปะได้เป็นอย่างดี น่าจะเนื่องมาจากการได้เรียนรู้และปฏิบัติงานศิลปะในชั้นประถมศึกษามาแล้ว 5 ปี ทำให้นักเรียนไม่มีปัญหาในการเข้าใจในเนื้อหาพื้นฐานทางศิลปะ
2. นักเรียนกระตือรือร้นในการตอบคำถามและการแสดงออกทางความคิดเห็น ในสิ่งที่ตนเองเข้าใจ และสนใจได้เป็นอย่างดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเด็กต้องการแสดงออกในการรับรู้ และสามารถตัดสินใจตามความคิดของตนเองได้
3. ในการแสดงออกนั้น มีความแตกต่างระหว่าง เด็กผู้ชายกับเด็กผู้หญิงเล็กน้อย คือ เด็กผู้หญิงจะฟังคำถาม หรือฟังข้อมูลแล้ว ใช้เวลาคิดก่อนการตอบ หรือการแสดงออก

บางครั้งจะไม่ตอบ อาจจะเพราะอาย แต่เด็กผู้ชายจะกล้าแสดงออกทางความคิดเห็น และออกมา
ร่วมกิจกรรมหน้าห้องมากกว่าเด็กผู้หญิง อาจเป็นเพราะวัฒนธรรมไทยที่เด็กผู้หญิงถูกปลูกฝังให้
เรียบร้อยกว่าเด็กผู้ชาย

4. นักเรียนสนใจและสามารถเข้าใจความหมายจากส่วนประกอบต่าง ๆ
ทางศิลปะที่ศิลปินสร้างขึ้นในผลงานศิลปะที่มีรูปแบบเหมือนจริงและกึ่งนามธรรม ได้ดีกว่ารูปแบบ
นามธรรมหรือผลงานศิลปะสมัยใหม่ และสนใจในการแสดงออกทางอารมณ์ของภาพที่ศิลปินสร้าง
ขึ้น และความเป็นมาของภาพ โดยเด็กจะสามารถเปรียบเทียบสิ่งที่เห็นในผลงานศิลปะกับธรรม
ชาติหรือสิ่งแวดล้อม และแปลความหมายตามการรับรู้ได้

5. นักเรียนชอบ และจะมีความร่วมมือเป็นอย่างดีกับการทำกิจกรรมที่มีการ
เคลื่อนไหวร่วมอยู่ด้วยมากกว่าการนั่งสนทนาอยู่กับที่ เช่น การปรบมือเป็นจังหวะ การได้ออกมาชี้
ภาพงานศิลปะหน้าห้อง และการได้ลุกขึ้นตอบคำถาม ฉะนั้นผู้วิจัยจะต้องคิดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เพิ่ม
ขึ้นจากการสนทนาเพียงอย่างเดียว

6. นักเรียนสามารถรับรู้และแยกแยะลักษณะพิเศษของวัตถุที่ได้จากพื้นผิว
ที่มองเห็นถึงแม้จะมีลักษณะพื้นผิวคล้ายกัน เช่น ผิวขรุขระของดินเหนียว กับผิวขรุขระของโลหะ
ต่างกัน เพราะความมันเงาของโลหะเห็นชัดกว่า หรือลวดลายของไม้

7. นักเรียนยังไม่สามารถเข้าใจเรื่องความสมดุล แบบไม่สมมาตรได้ดีนัก
จะสามารถทำความเข้าใจได้ต่อเมื่อ มีการเปรียบเทียบด้านน้ำหนักของสี ทิศทางของเส้น และการ
ถ่วงน้ำหนัก ด้วยองค์ประกอบอื่น ๆ ให้นักเรียนดู แต่สามารถเข้าใจเรื่องความสมดุลแบบสมมาตร
ได้ดี

8. ในเรื่องจังหวะในผลงานศิลปะก็เช่นกัน จะสามารถเข้าใจได้ก็ต่อเมื่อ
มีการเปรียบเทียบจากการปรบมือเป็นจังหวะช้า-เร็ว หรือ จังหวะหนัก-เบา แต่ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับเรื่อง
ระยะห่างหรือระยะใกล้-ไกล และจุดเด่นในผลงานศิลปะ

9. ในการปฏิบัติงานศิลปะเด็กจะยึดติดกับการได้รับหัวข้อเรื่องจากผู้สอน
เด็กจะไม่ชอบคิดเองสักเท่าไร และจะสามารถปฏิบัติงานได้ดี เมื่อมีตัวอย่างหรือการสาธิต แต่ไม่มี
ปัญหาด้านการลอกเลียนแบบเพราะนักเรียนสามารถดัดแปลงและต่อเติมตามความคิดของตนเอง

10. ในการทำกิจกรรมศิลปะปฏิบัติ นักเรียนเริ่มมีข้อต่อรอง ในการปฏิบัติงาน
ศิลปะให้หน่อยลงหรือง่ายลง ผู้วิจัยสามารถยืดหยุ่นได้ แต่ต้องคำนึงถึงจุดประสงค์ในการทดลองแต่
ละคาบเรียน

ข้อเสนอแนะ

ในการทำการวิจัยเพื่อการศึกษาผลการสอนศิลปะโดยใช้กระบวนการสังเกตที่มีต่อการรับรู้เชิงสุนทรีย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

สำหรับผู้ดำเนินการวิจัย

1. ก่อนดำเนินการทดลองผู้วิจัยควรมีโอกาสสร้างความคุ้นเคยกับเด็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่างประชากรซึ่งจะช่วยลดช่องว่างและลดความวิตกกังวล ในระหว่างการทำการทดลอง ทั้งของตัวนักเรียนเอง และของตัวผู้วิจัยด้วย
2. หากในขั้นตอนการดำเนินการทดลองมีกิจกรรมศิลปะปฏิบัติ ควรทำกิจกรรมศิลปะปฏิบัติในคาบเรียนไม่ควรให้กลับไปทำเป็นการบ้านเนื่องจากผู้วิจัย และนักเรียนจะได้สามารถควบคุมกิจกรรมให้เป็นไปตามจุดประสงค์ในการทดลอง และผู้วิจัยจะได้ช่วยแก้ปัญหาให้ข้อเสนอแนะเมื่อนักเรียนไม่เข้าใจหรือมีปัญหาในการทำ
3. ไม่ควรปิดกั้นการแสดงออกต่างๆ ของนักเรียน ถึงแม้จะเป็นการแสดงออก หรือแสดงความคิดเห็นส่วนตัวนอกจุดประสงค์ในการเรียนรู้ในคาบเรียน แต่อาจเป็นการแสดงออกที่น่าสนใจ ในการสังเกตพฤติกรรมในการรับรู้
4. ผู้วิจัยต้องเข้าใจพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างอย่างประชากร ทั้งด้านพัฒนาการพื้นฐานพื้นฐานโดยรวมของครอบครัว พื้นฐานความรู้ที่มีอยู่แล้ว และแนวทางในการเรียนการสอนของสถาบันที่กลุ่มประชากรเรียนอยู่ สิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อพฤติกรรมต่างๆ และความสามารถในการรับรู้ของผู้เรียน
5. การทำกิจกรรมสนทนากับนักเรียน ควรเปิดโอกาสให้ตอบได้ทุกคนภายในหัวข้อเดียวกัน ควรจะสนใจกับคำตอบของแต่ละคนเท่า ๆ กันเพื่อเสริมสร้างกำลังใจในการร่วมกิจกรรม
6. ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการทดลอง ควรมีการยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ แต่ควรสังเกตว่าอยู่ในจุดประสงค์ในการทดลอง
7. ห้องเรียนควรเหมาะสมกับสื่อที่จะใช้ในการสอนทั้งด้านแสงสว่าง พื้นที่ใช้สอย และอุปกรณ์วัสดุทัศนศึกษา
8. สื่อที่ใช้ในการสอนควรเหมาะสมกับผู้เรียน ทั้งทางด้านการสื่อสาร ในเนื้อหา มีขนาดเหมาะสมกับจำนวนของผู้เรียน มีความชัดเจนขององค์ประกอบต่าง ๆ และความคมชัดของภาพที่เป็นสื่อ

สำหรับผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า ผลการสอนศิลปะโดยใช้กระบวนการสังเกตที่มีต่อการรับรู้เชิงสุนทรีย์ มีประโยชน์และมีคุณค่าต่อการพัฒนา การรับรู้เชิงสุนทรีย์กับนักเรียน โดยเฉพาะ การได้มีประสบการณ์ตรงในการได้มอง ได้สังเกตผลงานศิลปะ ได้วิพากษ์วิจารณ์และลงมือปฏิบัติ และมีการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง กระบวนการเหล่านี้ น่าจะสามารถ นำมาประยุกต์ใช้ในหลักสูตรการเรียนการสอนศิลปะในระดับประถมศึกษา จะช่วยให้การรับรู้ของเด็กเพิ่มพูน และมีความเข้าใจเพิ่มขึ้น ถ้าเป็นไปได้ควรส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมทัศนศึกษาด้านศิลปะ เช่นพานักเรียนไปดูงานศิลปะ เข้าชมพิพิธภัณฑ์ศิลปะ หอศิลป์แห่งชาติ หรือเชิญศิลปิน มาพบปะให้ข้อมูลในลักษณะเทคนิคการทำงานศิลปะ รูปแบบของผลงานศิลปะแบบต่าง ๆ จะทำให้เด็กได้มีประสบการณ์ที่มีคุณค่าอีกทั้งควรสนับสนุนให้มีการผลิตสื่อที่ใช้ในการสอน คู่มือเกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปะโดยใช้กระบวนการสังเกต การเรียนการสอนสุนทรีย์ศึกษาร่วมกับการเรียนการสอนกิจกรรมศิลปะปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาการรับรู้เชิงสุนทรีย์ โดยสร้างแบบทดสอบการรับรู้เชิงสุนทรีย์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ให้เหมาะสมกับสภาพการศึกษาในปัจจุบัน
2. ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาความสามารถในการรับรู้เชิงสุนทรีย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีสิ่งแวดล้อมต่างกัน ต่างสังกัดการศึกษา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย